

**УНИВЕРЗИТЕТ „ГОЦЕ ДЕЛЧЕВ“ – ШТИП
ФАКУЛТЕТ ЗА ОБРАЗОВНИ НАУКИ**

**ГОДИШЕН ЗБОРНИК
ANNUAL MISCELLANEOUS
COLLECTION
2015/2016**

ГОДИНА 6

VOLUME VI

**GOCE DELCEV UNIVERSITY – STIP
FACULTY OF EDUCATIONAL SCIENCE**

**ГОДИШЕН ЗБОРНИК
ФАКУЛТЕТ ЗА ОБРАЗОВНИ НАУКИ
YEARBOOK
FACULTY OF EDUCATIONAL SCIENCE**

За издавачот/ For publisher
Проф.д-р Соња Петровска

Издавачки совет

проф. д-р Блажо Боев
проф. д-р Лилјана Колева-Гудева
проф. д-р Кирил Барбареев
проф. д-р Дејан Мираковски
проф. д-р Билјана Ивановска
доц. д-р Нина Даскаловска
проф. д-р Махмут Челик
доц. д-р Ранко Младеноски
м-р Ристо Костуранов

Editorial board

Prof. Blazo Boev, Ph. D.
Prof. Liljana Koleva Gudeva, Ph. D.
Prof. Kiril Barbareev, PhD
Prof. Dejan Mirakovski, PhD
Ass. Prof. Biljana Ivanovska, Ph. D.
Docent Nina Daskalovska, Ph.D.
Docent Mahmut Celik, Ph.D.
Docent Ranko Mladenoski, Ph.D.
Risto Kosturanov, M. A.

Редакциски одбор

Главен и одговорен уредник /
проф. д-р Снежана Ставрева
Веселиновска

Editorial staff

Managing editor
Prof Snezana Stavreva
Veselinovska, Ph.D

Технички уредник

доц. д-р Верица Јосимовска

Editor in chief

Docent Verica Josimovska, Ph.D.

Јазично уредување

Даница Гавриловска-Атанасовска
(македонски јазик)
Снежана Кирова
(англиски јазик)

Language editor

Danica Gavrilovska-Atanasovska
(Macedonian)
Snezana Kirova
(English)

Техничко уредување

Славе Димитров

Technical editor

Slave Dimitrov

Редакција и администрација

Универзитет „Гоце Делчев“ - Штип
Филолошки факултет
ул. „Крсте Мисирков“ 10-А
п. фах 201, 2000 Штип
Р. Македонија

Address of the editorial office

Goce Delcev University – Stip
Faculty of philology
Krste Misirkov 10-A
PO box 201, 2000 Štip,
R. of Macedonia

СОДРЖИНА CONTENTS

Снежана СТАВРЕВА-ВЕСЕЛИНОВСКА

Еколошкото образование и воспитание во функција на одржливиот развој од агол на социјалната екологија 5

Снежана СТАВРЕВА-ВЕСЕЛИНОВСКА, Соња ПЕТРОВСКА

Поттикнување на мисловните активности и креативноста на учениците во процесот на активното вклучување на учениците во наставата по природни науки 17

Емилија ПЕТРОВА-ЃОРЃЕВА, Ирена КИТАНОВА

Фактори кои влијаат на појавата на асоцијално однесување кај младите 33

Снежана МИРАСЧИЕВА

Наставата како биполарен / интеракциски процес 41

Даниела КОЦЕВА

Културата, културните разлики и предрасуди 49

Снежана ЈОВАНОВА-МИТКОВСКА

Логичко-мисловни операции неопходни за формирање на почетните математички поими 59

Стојко СТОЈКОВ

Македонското малцинство во Бугарија од признавање кон негирање 1948 – 1989 . 67

Верица ЈОСИМОВСКА

Конспиративно стационарно згрижување и лекување на територијата на Македонија во периодот 1941-1944 87

Ленче НАСЕВ

Пристапи кон совладување на музичката писменост 99

Јованка ДЕНКОВА

Анималистичкиот роман „Дивиот пес“ од Видое Подгорец 105

Оливер ЦАЦКОВ

Зградата на Ректоратот во Штип, објект што ги поврзува минатото, сегашноста и иднината 115

Маја ŽМУКИЌ

Bitnost odgojnih zadataka u nastavi likovne culture 119

Маја ŽМУКИЌ

Metodička organizacija i važnost uskladenosti nastavne jedinice, likovne oblasti, likovne tehnike, likovnog problema i motiva..... 129

Лидија ГИГОВА

Менаџерските и лидерските функции на наставникот во основно училиште како фактори за унапредување на развојот на педагошката пракса 139

Блаже КИТАНОВ, Ирена КИТАНОВА

Писмата на Антоан де Сент Егзипери до мајка му 151

МАКЕДОНСКОТО МАЛЦИНСТВО ВО БУГАРИЈА ОД ПРИЗНАВАЊЕ КОН НЕГИРАЊЕ 1948 – 1989

Стојко Стојков¹

Апстракт: Статијата е посветена на македонското малцинство во Бугарија во времето од 1948 г. – познатата резолуција на Информбиро против Југославија до падот на комунизмот во Бугарија. Основно внимание е посветено на процесите кои довеле да крај на еднаш веќе даденото признание и малцински права и до наметнување на целосно спротивна политика. Започнат со запирање на процесите на обединување на Пиринска Македонија со НР Македонија и укинување на културната автономија на македонското малцинство во Бугарија и скратување на малцинските права процесот еволуирал во обид да се инструментализира малцинството, со цел територијални проширувања на Балканот. По неуспехот на овој проект се стигнува до целосно негирање на постоењето на македонското малцинство во Бугарија и неговото третирање како закана за територијалниот интегритет на државата. Како неизбежна последица на скратувањето на правата и особено на негирањето се јавуваат долга низа на репресии и прогонување на оние што не биле согласни да се откажат од својот идентитет, како и засилена асимилација на припадниците на македонското малцинство. Во текстот, исто така, се проследени и односите меѓу Бугарија и Југославија и влијанието што истите го имале врз македонското малцинство во Бугарија.

Клучни зборови: *македонски идентитет, самоопределба, Пиринска Македонија, дискриминација, асимилација, репресии.*

MACEDONIAN MINORITY IN BULGARIA – FROM RECOGNITION TO DENYING 1948 – 1989 Assistant professor d-r Stojko Stojkov²

Abstract: This article is devoted to the Macedonian minority in Bulgaria in the period from 1948 – 1989. From infamous resolution of Inform-bureau against Yugoslavia to the fall of communism in Bulgaria. Special attention is paid to the processes that led to the end of an already given recognition and minority rights and the imposition of opposite policy. Started by stopping the process of unification of Pirin Macedonia with the People's Republic of Macedonia and the abolition of cultural autonomy of the Macedonian minority in Bulgaria and shortening of minority rights, process later evolved in an attempt to instrumentalize the minority for territorial

¹ Институт за историја и археологија, Факултет за образовни науки, УГД – Штип

² Institute of history and archeology, Faculty of education science, UGD Shtip

expansion in the Balkans. The failure of this project followed complete denial of the existence of the Macedonian minority in Bulgaria and its treatment as a threat to the territorial integrity of the state. As an inevitable consequence of shortening of rights and especially the denial of existing of minority occurred long string of repression and persecution of those who were not willing to give up their identity, and increased assimilation of the Macedonian minority. The text also traced the relations between Bulgaria and Yugoslavia and the impact they have had on the Macedonian minority in Bulgaria.

Key words: *Macedonian identity, self-determination, Pirin Macedonia, discrimination, assimilation, repression.*

Во 1948 г. меѓу комунистичките држави дошло до конфликт со судбоносни последици за обединувањето на Македонија и судбината на Македонците во Бугарија. Судирот меѓу Сталин и Тито довел до резолуцијата на Информбиро од 28 јуни 1948 г. Југославија била изолирана од останатите комунистички држави, а нејзиното раководство - обвинето за предавство на комунизмот и соработка со буржоаскиот империјализам. Комунистичките партии во соседните земји на Југославија добиле задача да соберат „докази“ против Тито и Југославија. Бугарската работничка партија (комунисти) ја обвинила Југославија за буржоаски национализам, антибугарска политика, обиди за заграбување на бугарски територии (т.е. Пиринска Македонија) и насилно насадување на македонска самосвест во Вардарска и во Пиринска Македонија.³ Далеку од реалноста, овие обвинувања требало да ги задоволат барањата на Сталин и да го компромитираат Тито како предавник на комунизмот и буржоаски националист. Но тие послужиле и како добра база за ревизија на политиката на културна автономија во Пиринска Македонија и на курсот кон обединување на Македонија. Истите се употребуваат и денес за негирање на македонската самосвест и самоопределување.

Последиците се почувствувале уште пред резолуцијата во вид силен притисок од Софија врз партиските структури во Пиринска Македонија да ја прифатат тезата за „насилна македонизација“ и за престапна антибугарска политика на Тито. Како дел од конфликтот што ескалирал целата пролет на 1948 г. учителите по македонски јазик и историја и книжарите од НР Македонија биле насилно протерани. Учениците и студентите од Пиринска Македонија што учеле во НР Македонија биле вратени назад и се поставени пред изборот да станат соработници на тајните служби или да бидат испратени во трудови логори далеку од Пиринска Македонија. Границата била затворена и Пиринска Македонија е прогласена за погранична зона со вонреден режим. Патувањата

³ А. С. Анিকেев, Македонская проблема в контексте международных отношений на Балканах (1943-1949 гг.), Македония - проблемы истории и культуры, Институт славяноведения, РАН, http://www.promacedonia.org/is_ran/is_ran_11.html, посетено на 12.10.2015

меѓу двете земји се запрени. Македонските книжарници се затворени, а литературата во нив конфискувана и скриена, можноста за претплата за македонски весници е укината. Македонскиот театар во Благоевград повеќе нема да поставува режии на македонски јазик, а македонскиот јазик ќе исчезне од страниците на „Пиринско дело“. Започнува активна диверзантска активност по границата со НР Македонија која ќе ги одземе животите на многу луѓе.⁴

Новиот политички курс наишол на сериозен отпор од страна на делови од населението и од комунистите во Пиринска Македонија, кои независно од големата опасност за самите себе се спротивставувале на различни начини. БКП со загриженост констатирала дека добар дел од опозицијата, која порано гледала со сомнеж кон спроведуваната политика по македонското прашање сега се премислила и започнала да ја поддржува позицијата на НР Македонија и Југославија и да се изјаснува за македонска по националност. Се зголемило побарувањето на македонска и југословенска литература. Силниот отпор ќе предизвика и бран од репресии за неговото скршување. Новата политичка линија во Пиринска Македонија ќе биде наложена не со силата на аргументите туку преку страв и терор.⁵

Први на удар биле комунистите во Пиринска Македонија. Започнало прочистување на нивните редови. Сите оние кои имале земено учество во изградбата на културната автономија на Пиринска Македонија биле принудени да се покажуваат јавно и да признаваат најфантастични гревови. Оние кои не го направиле тоа доброволно – го направиле по жестоки инквизиции за време на истрагите. Сите кои држеле за изучувањето на македонскиот литературен јазик, за обединувањето на Македонија или не биле согласни со новиот курс на драстично скратување на правата на Македонците биле обвинети како титовисти и прогонувани. Прогласени за „титови агенти“ тие се жестоко репресирани: пракани во логори, затвори, иселувани, исклучувани од партијата сл.⁶ Бројката на такви луѓе во 1948 – 1950 г. се набројува со илјадници. Во секоја од петте околии на Пиринска Македонија по стотина комунисти ќе бидат уапсени како титовисти уште во првите месеци по резолуцијата на Информбирото. Од крајот на 1949 г. до средината на 1950 г. 3.000 души ќе бидат исклучени од комунистичката партија во Пиринска Македонија.⁷ Членот на ЦК на БКП Петар Дјулгеров во 1989 г. се сеќава на овој период: *„Во почетокот на 50-тите години започна истрага против Окружната организација и кадрите. Работата одеше кон прогон и тоа масовно прогонување на кадрите, во суштина кон уништување на окружната партиска организација. Другари,*

⁴ Васил Јотевски, Македонците во пиринскиот дел на Македонија 1949 - 1989, Скопје, 2004, 57 - 63

⁵ Јотевски, 77

⁶ Стојко Стојков, Табу, Време на страх и страдање, Преследването на македонците в Бугарија по времето на комунизма (1944 – 1989), Благоевград 2014, 16, 17.

⁷ Јотевски 2, 22, 23, 29 – 37, 52 - 55.

немате претстава каков ужас беше! Јас тогаш бев комсомолски раководител. При мене доаѓаат членови и викаат: „Напиши, на пример, дека Мадолев е агент на Тито, дека Хаџиванов е таков и таков“.⁸

Меѓу репресираните во ова време се нашле членовите на ЦК на Македонските културно-просветни друштва, кој бил растурен, дел од членовите како Ангел Динев се спасиле бегачки во Македонија, а други како Васил Ивановски (основачот на модерната македонска историографија) ќе бидат испратени во логор.⁹ Меѓу жртвите на овој терор се нашле истакнати македонски дејци како двајцата претставници во АСНОМ од Пиринска Македонија Атанас Атанасов и Васил Василев, партизани од граѓанската војна во Грција и сл. Десетици ќе загинат во обид да се спасат преку илегално поминување на границата.¹⁰ Оние што успеале да се засолнат во Македонија создале таму свое друштво кое издавало свој орган – „Пирински глас.“

На таков начин се елиминирани најхрабрите македонски активисти во Бугарија, а останатите се наплашени до степен да ја минимизираат или запрат својата дејност.

Откако бил скршен отпорот меѓу комунистите теророт бил проширен над целото население во Пиринско, при што имено веќе совладаната партиска структура станала главен инструмент во прогоните на Македонците – што нанело конечен удар врз авторитетот на комунистите во Пиринска Македонија.¹¹ Биле откриени повеќе илегални организации кои сакале да дадат отпор на антимакедонската политика на БКП.¹² Многумина добиваат смртни пресуди, доживотен затвор или различни години робија. Голем дел од нив биле испратени во озлогласениот логор на смртта „Белене.“ Фамилиите на осудените исто страдале – тие биле иселувани во најоддалечените краишта на Бугарија.¹³

Во периодот 1949 – 1953 г. Пиринска Македонија живеела меѓу стравот и теророт.

Бугарската комунистичка партија ја искористила можноста што ѝ се дала, со конфликтот меѓу Сталин и Тито, за да направи драстична промена во своите ставови по македонското прашање. Обединувањето на Македонија,

---

⁸ За по-нататшно единение на българската социјалистическа нација, Заседание на Политбюро на Централниот комитет на БКП, 11 април 1989 г., Стојков, Табу, 476, 477

⁹ Иван Катарџиев, Васил Ивановски во македонското националноослободително движење во XX в., во Васил Ивановски, борец за идеалот за слободна и обединета Македонија на Балканот, кн. 1, Скопје, МАНУ 2014, 25

¹⁰ Јотевски 2, 37, 38

¹¹ Јотевски 2, 25.

¹² Види кај Чавдар Маринов, Македонското прашање од 1944 до денес, Комунизмот и национализмот на Балканот, Скопје 2013, 157, 158.

¹³ Јотевски, 71 - 75

од актуелно станало само „евентуално“.¹⁴ Македонската национална свест во Вардарска Македонија била нападната како изградувана на „антибугарска основа“.¹⁵ Макар декларативно да се изјавувало дека културната автономија ќе продолжи, таа де факто била укината. Наместо македонска историја срамежливо и ограничено ќе биде воведено учење на *Историја на македонското револуционерно движење* и тоа на бугарски јазик под изговор дека тоа бил јазикот на илинденците.¹⁶ Преку овој предмет се прокламирала новата позиција на бугарските власти според која до 1878 г. Македонци не постоеле, туку биле Бугари. Појавата на македонската нација се третираше како несрекен сплет на околностите – бидејќи Македонија не била дадена на Бугарија уште во 1878 г.¹⁷ Уште посериозна била промената во однос на изучувањето на македонскиот јазик. Литературниот македонски јазик бил прогласен за србизиран, вештачки и неразбирлив за Македонците во Бугарија уште на седницата на Информбирото во Букурешт од Трајчо Костов.¹⁸ Идејата за директно суспендирање на изучувањето на македонскиот јазик била дискутирана во ЦК и дури понудена од Поптомов како едно од решенијата на идниот 16-ти пленум.¹⁹ Меѓутоа, бил најден поелегантен начин да се суспендира тоа право без самата БКП да биде обвинета за кршење на правата на Македонците. На 16-тиот пленум лицемерно се декларирало дека македонскиот јазик ќе се изучува, но како изборен предмет.²⁰ Меѓутоа не бил изготвен нов „правилен“ македонски јазик, кој да го замени веќе анатемисаниот како „неразбирлив“ и „вештачки“ македонски литературен јазик, не биле подготвени програма, учебници и учители за овој предмет. На почетокот на учебната година учениците така и не биле прашани

---

¹⁴ Македонскиот впркос во бугаро-југославските одношения (1944 – 1952 г.), Софија, 2004, с. 367

¹⁵ Исто, 367, 461 и сл.

¹⁶ Маринов, Македонското прашање, с. 48.

¹⁷ Одлуката за воведување на овој предмет е дадена во т. 4 од решенијата на 16 пленум на БКП 1948 г., а е реализирана во есента на 1950 г. Види: Македонскиот впркос во бугаро-југославските одношения (1944 – 1952 г.), с. 368.

¹⁸ Се застапува тезата дека населението во Пиринска Македонија зборува чист бугарски јазик, кој е негов „роден“ – Македонскиот впркос во бугаро-југославските одношения (1944 – 1952 г.), Софија, 2004 г. с. 347.

¹⁹ Јотевски, 21. Владимир Поптомов во својата проекторезолуција за 16-от пленум ги повторува истите ставови за тоа дека бугарскиот јазик се јавува „мајчин“, а македонскиот неразбирлив за населението и предлага сите предмети во Пиринска Македонија да се учат на бугарски јазик (Македонскиот впркос во бугаро-југославските одношения (1944 – 1952 г.), 361).

²⁰ Македонскиот впркос во бугаро-југославските одношения (1944 – 1952 г.), с. 368. Таквата изјава била не помалку лицемерна од онаа на Тодор Живков во 1963 г. кога во својот говор пред пленумот кој го отфрла постоењето на македонското малцинство во Бугарија ќе изјави: „Оној којшто се чувствува Македонец, нека се пише Македонец. Но македонска националност нема ниту во Пиринскиот крај ниту во Беломорска Тракија, ниту во нашата емиграција... Насилство во никаков случај“ (Македонскиот впркос во бугаро-југославските одношения (1952 - 1967 г.), с. 264, 270). Оние што сепак се пишале Македонци тоа го платиле многу скапо.

дали сакаат да изучуваат македонски јазик, а потоа со изговор дека никој не побарал да го изучува тој бил укинат, за никогаш повеќе да не се подигне прашањето за неговото изучување.²¹ Откако народот бил „прашан“ на таков начин Националниот совет на Татковинскиот фронт на Бугарија можел сосема официјално да ги изнесе зацртаните тези уште во говорот пред Информбирото, а имено дека: *„Народот во Пиринскиот крај зборува бугарски јазик со свој дијалект ... Тој го чувствува како туѓ јазик имено нудениот му од Скопје србизиран македонски јазик“*.²²

Сепак, пресвртот не бил целосен и се давала можност: *„Да се остави населението во Пиринскиот крај самото слободно да ја одредува својата националност“*.²³

Културната автономија била редуцирана до поттикнување на изучувањето и претставувањето на македонскиот фолклор, организирање прослави на македонски историски личности, а одделни градови добиле имиња на македонски револуционери.²⁴ Основниот дел до „македонската“ дејност во периодот 1948 – 1953 г. ќе биде постојаната кампања против НР Македонија и Југославија во печатот во Бугарија. Македонската самосвест ќе биде трпена во Пиринска Македонија, но само доколку е непријателска спрема НР Македонија и Југославија.

Меѓу кадрите во Пиринска Македонија од кои се очекувало да ја спроведуваат оваа осакатена „македонска политика“ владеел силен страв да не бидат обвинети во титовизам и македонски национализам, што нив целосно ги парализирало.²⁵ За положбата во Пиринска Македонија во 1950 г. Христо Калајџиев ќе напише до ЦК на БКП: *„Македонската пројава се изразува, главно, во една декларација: Пиринскиот крај е единствениот слободен крај од Македонија, зашто овој крај се развива на социјалистичка основа и е дел до народно демократска Бугарија. Меѓутоа, во сите нивни дела многу малку се*

²¹ Веселин Ангелов, Вик в сџна, материали по съпротивата на Владимир Поптомов срещу македонизацијата в Пиринскиот крај, Софија 2005, 254, 255. Види кај Чавдар Маринов, От „интернационализъм“ към национализъм., Комунистическиот режим, македонскиот въпрос и политиката към етническите и религиозни общности, <http://www.makedonika.org/whatsnew/komunisticki%20rezim.pdf>, 10 (посетено на 28.11.2015).

²² Македонскиот въпрос в българо-югославските отношения (1944-1952 г.), с. 491.

²³ Документи за борбата на македонскиот народ за самостојност и национална држава, т. II, Скопје 1981 г. 698, Македонскиот въпрос в българо-югославските отношения (1944 – 1952 г.), с. 368.

²⁴ Тезиси за ръководството на партийните комитети и организации в Пиринскиот крај и на комунистите в културно-просветните дружества на македонската емиграция и тяхната практическа дејност по македонскиот въпрос“, ЦК на БКП, 20.12.1952 г., Македонскиот въпрос в българо-югославските отношения (1952 - 1967 г.), Софија, 2009, 80, 81

²⁵ Писмо на Христо Калајџиев до В’лко Червенков, Македонскиот въпрос в българо-югославските отношения (1952 - 1967 г.), с. 84.

*чувствува и гледа македонската политика“.*²⁶

Смртта на Сталин во 1953 г. довела до извесно смирување меѓу комунистичките земји. Антијугословенската и антимакедонската пропаганда во Бугарија постепено запрела и кога во 1955 г. Хрушчов го посетил Белград, односите меѓу Бугарија и Југославија започнале да се нормализираат. Во април 1956 г. на чело на бугарската комунистичка партија доаѓа Тодор Живков, убеден бугарски националист. Тој ќе има кобна улога за Македонците во Бугарија и за бугаро-македонските односи. Со него започнува период на реставрација на бугарскиот национализам и подготовка за негирањето на македонскиот идентитет.²⁷

Пописот на населението во Бугарија од 1956 г. се случил во овој момент на нормализирање на односите меѓу двете држави. Во бугарскиот политички врв се судриле како постоечката тенденција да се претвори Пиринска Македонија во Пијемонт за обединување на Македонците во рамките на Бугарија,²⁸ така и желбите да се прекине со признавањето на македонското малцинство, но без притоа да се загрозат односите со Југославија. Формулата за тоа е најдена во слободното самоопределување. Комунистите околу Тодор Живков не верувале во објективното постоење на македонската самосвест, а на резултатите од 1946 г. гледале како на добиени по пат на насилство.²⁹ Тие во слободното самоопределување гледале можност Македонците да се изјаснат како Бугари и на таков начин да го докажат бугарскиот карактер на Пиринска Македонија или барем да ја коригираат етничката слика создадена од Пописот во 1946 г. во корист на едно бугарско мнозинство.³⁰ Затоа слободното самоопределување било специјално потенцирано, но не за целото население во Пиринска Македонија, туку само за оние кои во 1946 г. се попишале Македонци.³¹ Со одлука од 4 октомври 1956 г. на ЦК на БКП е решено дека таквите треба да се декларираат

²⁶ Македонскиот въпрос в българо-югославските отношения (1944-1952 г.), 525

²⁷ Маринов, Македонското прашање, 54

²⁸ Јотевски, 82, 83, 89, Маринов, Македонското прашање, 51

²⁹ Тодор Живков уште во 1948 г. го изјавил следното: „На сите им е познато дека в Пиринскиот крај живеат Бугари и доколку дојде до плебисцит, тоа јасно можело да се види“ (по Јотевски, 116).

³⁰ Според ставот на ЦК со овој попис требало на сите кои „насила“ биле пишани Македонци „да им обезбедиме целосна можност за да се исправи нанесената неправда“ (Маринов, Македонското прашање, 152)

³¹ Маринов, Македонското прашање, 59. Тоа влегло и во упатствата издадени од Политбиро и од Бирото на Окружниот комитет во Благоевградски округ (исто, 152). Затоа изгледа сосема неверојатно објаснувањето дадено од Германов дека по инструкции на околинскиот комитет на БКП за Петрич сите биле пишувани Македонци освен во случаите кога ќе најдат на многу силна реакција (Стојан Германов, Македонскиот въпрос 1944 – 1989, Софија 2012, 140, бел 88). Целата постоечка документација и резултатите од Пописот категорично покажуваат дека таквите тврдења не одговараат на вистината.

„така како што сакаат“. Муслиманите, пак, биле по автоматизам определени како „Бугари муслимани“. Според ЦК на БКП спротивно со резултатите на Пописот во 1946 г. во кој мнозинството во Пиринска Македонија се изјаснило како Македонци, сепак таму доминирале Бугарите, а Македонците се јавуваат како малцинство: „население од различни националности: Бугари, Македонци, бугарски муслимани и Турци“.³²

Така преку слободното изјаснување на Македонците се создавала можност за ревидирање и „поправање“ на нивната дотогашна самоопределба. Имено, затоа многу се инсистирало на доброволноста и тоа било зацртано во сите релевантни документи. Окружниот комитет за Благоевградски округ на 3 ноември 1956 г. издал директиви за Пописот според кои: „Секој да ја определи својата националност на слободен начин. Без никакво насилство“.³³ Истото ќе биде директно впишано и во упатствата до попишувачите. Всушност, ако имало притисок на овој Попис тој бил во корист на бугарската идентификација.³⁴ Но Пописот во 1956 г. не ги дал резултатите на кои БКП се надевала. 187.789 лица во Бугарија се запишале Македонци, од кои 178.862 биле во Пиринска Македонија. Овде Македонците сочинувале 63,6 % од населението.³⁵ На таков начин Македонците во Пиринска Македонија најдиректно ги демантирале сите теории за тоа дека не постојат и дека резултатите од претходниот попис биле добиени преку фалсификување и насилство. Преку својата самоопределба тие доста ќе го забават враќањето кон бугарскиот национализам и политиката на негирање на македонскиот идентитет. Од друга страна, комунистичките раководители извлекле поука и повеќе во своите планови и во идните пописи нема да оставаат место за слободна самоопределба на Македонците.

Во 1957 г. во врска со советската инвазија во Унгарија започнал нов конфликт меѓу Југославија и земјите под влијание на Советскиот сојуз. Во Бугарија тоа е искористено за да се направи нов исчекор кон одрекувањето на македонскиот идентитет. На 7. конгрес одржан меѓу 2-7 јуни 1958 г. БКП зазема позиција дека населението во Пиринска Македонија според својата историја, јазик, бит и култура секогаш се наоѓало во непрекината врска со историјата и развитокот на бугарскиот народ.³⁶

---

³² Маринов, Македонското прашање, 59.

³³ Исто.

³⁴ Исто, 60.

³⁵ Красимир Кънев, Законодателство и политика към етническите и религиозните малцинства в България”, в: А. Кръстева, (ред.), Общности и идентичности в България, София, Петекстон, 1998 г., с. 97, Документи за борбата на македонскиот народ, 698 – 700, Македонският въпрос в българо-югославските отношения (1952 - 1967 г.), с. 162

³⁶ Маринов, Македонското прашање, 57, 58

Во 1959 г. започнува ново зближување меѓу Советскиот сојуз и Југославија. Тоа не е искористено за подобрување на положбата на Македонците во Бугарија. Напротив, југословенското раководство ќе прогласи дека положбата на југословенските малцинства во соседните земји е внатрешна работа на соодветните држави и ќе престане да го поставува официјално прашањето за македонското малцинство во Бугарија.³⁷ Овој став ѝ дал можност БКП да го изврши последниот чекор од признавање кон негирање на македонското малцинство во Бугарија.

Во меѓувреме, макар и оставени без поддршка и заштита, македонските патриоти во Пиринска Македонија не ја запреле борбата за своите права. Напротив, овој период е извонредно богат на создавање групи на отпор. Во периодот 1948–1960 г. секоја година биле откривани од бугарските власти од три до пет илегални македонски организации. Повеќето од нив се организации на млади луѓе, ученици. Во 1956 г. организацијата за обединување на Македонија испратила писмо до ООН и до Хрушчов.³⁸ Ќе биде подигано од студенти и учители прашањето за изучување на македонскиот јазик.³⁹ Во периодот 1955 – 1963 г. се појавуваат ученички македонски групи во скоро сите училишта во Пиринска Македонија. Нивната активност најчесто се состоела во пишување македонски слогани, фрлање летоци, читање македонска литература и пеење македонски песни. Голем дел од нив се откриени и поактивните членови добиваат пресуди од 1 до 10 години затвор. На многумина од нив животот ќе им биде уништен, а други ќе останат бележани за цел живот како непријатели на државата.

Во 1962 г. Тодор Живков се сретнал со Тито и јасно го искажал ставот на БКП дека македонска нација постои само во НР Македонија и тоа по 1944 г. притоа создавана на „антибугарска основа“.⁴⁰ Во 1963 г. бил симнат премиерот на Бугарија – Антон Југов, Македонец и поранешен активист на ВМРО (об). Со тоа завршува процесот на отстранување на македонските и промакедонски кадри од врвот на бугарската комунистичка партија започнат со смртта на Георги Димитров во 1949 г. Сега веќе ништо не им стоело на патот на Тодор Живков и на бугарските националисти во БКП кон конечно одземање на правата на Македонците.

Промената се извршила на пленумот на ЦК на БКП одржан на 11 и 12 март 1963 г. На него Тодор Живков прогласил дека македонската нација е во тек на создавање, но само во Вардарска Македонија и тоа на „антибугарска

---

³⁷ Јотевски, 99, 100, 103, 109, 145, Маринов, Македонското прашање, 58,

³⁸ Стојан Георгиев-Томовичин, Македонија над сè, Битола, 1990, с. 39, 51, 52, Јотевски 140 – 142.

³⁹ Маринов, Македонското прашање, 159, 160

⁴⁰ Исто, 63

основа“, додека во останатите делови на Македонија и во емиграцијата Македонците се само Бугари. Историја на Македонија и македонскиот јазик се прогласени за бугарски. Во врска со Македонците во Бугарија тој изјавил: *„Населението од Пиринскиот крај е дел од бугарската нација. Никаква македонска националност таму нема и не може да има... тоа население во никој случај не може да се смета за дел од македонската нација, која се формира сега во Вардарска Македонија и најмалку може да станува збор некогаш да се присоедини кон таа нација... Неопходно е активно, непрекинато да ја зацврстуваме бугарската национална свест во тоа население“.*⁴¹

По пленумот биле преземени итни мерки за бугаризација на Пиринска Македонија, која понатаму нема да биде повеќе нарекувана ниту Пиринска Македонија, ниту Пирински крај, а зборот Македонец ќе испадне во неофицијална забрана. Први на удар се нашле учителите на кои им била разјаснета „новата линија“, односно непостоењето на Македонци. Оние кои давале отпор биле прекршени. Карактерен е јавниот „другарски суд“ над учителите Тевилов и Перуков во Сандански во 1963 г., кој бил емитуван на градското радио и по звучниците низ целиот град, и во кој требало тие да бидат понижени и компромитирани поради нивните македонски погледи.⁴² Во наредните години повеќе учители биле казнети поради поддржување на македонски позиции.

Во 1964 г. БКП презела акција за агитирање на населението во Пиринска Македонија дека е бугарско. Потоа во 1964 и почетокот на 1965 г. е спроведена масовна акција за промена на личните документи при што луѓето биле агитирани, советувани и заплашувани да се запишат во документите како Бугари.⁴³ Редовно воопшто не било обраќано внимание на нивната волја, туку биле пишувани Бугари, при што залудни биле секакви протести. Претседателот на Македонската народна федеративна организација Никола Ѓорѓиев по своето излегување од затвор ќе одбие да ги прими новите документи во кои бил запишан како Бугарин и долго ќе живее без документи,⁴⁴ а слично ќе се обидуваат да постапуваат и други храбри Македонци независно од тешките последици. Започнува период на криење на личните документи во кои е запишана македонската националност; нив многумина ги чувале како реликви и доказ за нивната народност.

Преку овие мерки властите успеале да го направат 85 % од населението во Пиринска Македонија „Бугари“ по документи, но сепак 11 % (т.е. над

⁴¹ БКП, Коминтернът и македонскиот въпрос (1917-1946), т. 2, Архивите говорат, кн. 5, Приложение № 1, с. 1288, 1292, 1203.

⁴² Стојков, Табу, 275

⁴³ Јотевски, 153, Маринов, Македонското прашање, 153, 154

⁴⁴ Јотевски, 154.

30.000) успеале да се изборат во нивните лични карти да бидат запишани како Македонци, при што во низа места тие ќе бидат во мнозинство.⁴⁵

Особено важен за властите бил Пописот на населението во 1965 г. кој требало да ја потврди новата линија на партијата. Овој пат ќе бидат земени неопходните мерки да не се повтори дебаклот од 1956 г. Наспроти сите формални и официјални изјави за доброволност биле земени мерки тоа да не се случи. По неколку години Тодор Живков ќе признае дека преку „еден маневар“ цела Пиринска Македонија осамнала како бугарска.⁴⁶ Резултатите покажале дека Македонците во Пиринска Македонија паднале на 1.437 или 0.4 %, од населението - бројка карактерна за манипулираните од комунистичките партии, податоци кои секогаш оставале под 1 % „други“ за да создадат привид за демократичност и слободност на поддршката што ја добивале (= на 99 %). Меѓутоа, во внатрешноста на Бугарија каде што манипулацијата потешко можела да се спроведе поради распрнатоста на Македонците тие ја зачувале поранешната бројка од 8.230.⁴⁷

Југославија во 60-тите години не реагирала сериозно на овој нов курс. Тито во 1965 г. ја посетил Бугарија и искажал задоволство од спроведените разговори. Македонското прашање било анатемисано дека ги расипува добрососедските односи меѓу Бугарија и Југославија и за тоа биле обвинети историчарите.⁴⁸ Врз историчарите во Македонија ќе биде извршен жесток притисок. Зауздени биле и одредени обиди на македонските државни раководители да се застапат за правата на Македонците во Бугарија. Во 1967 г. во Белград Тито официјално ќе се согласи „со сè“ што Живков го кажал за македонското прашање и изјавил дека треба да се направи сè за да не се поставува тоа на преден план, за да може да се подобрат односите. Реално Југославија ги жртвувала Македонците во Бугарија за своите интереси. И покрај политиката на репресија против Македонците во Бугарија, Југославија продолжила со наложената уште во 50-тите години практика да ги враќа политичките бегалци од Бугарија. Поради тоа стотици македонски патриоти кои се обиделе да се засолнат во Р. Македонија, биле предавани од југословенските власти назад независно што нив во Бугарија ги очекувал затвор.⁴⁹ На таков начин антимакедонската политика во Бугарија ќе се наметне со премолчената толерантност на Белград.

Политиката на Тодор Живков против Македонците не наоѓала поддршка од останатите држави на комунистичкиот блок, а дури била осудувана од

---

⁴⁵ Маринов, Македонското прашање, 154

⁴⁶ Исто, 153

⁴⁷ За резултатите види Јотевски, 154, Маринов, Македонското прашање, 156.

⁴⁸ Јотевски, 99, 100

⁴⁹ Крум Монеv, Македонија, моята опора”, III-IV част, Благоевград 1993 г., 286 - 321

нив. Макар и да избегнувал да се меша во југословенско - бугарскиот спор Советскиот сојуз не ја прифаќал политиката на негирање на македонскиот идентитет. Во 1971 г. советскиот амбасадор во Бугарија, Пузанов, ќе инсистира да се признае македонското малцинство. Дури во 1973 г. Живков ќе успее да го убеди Брежнев во неопходноста од својата политика, но „со чисто политички аргументи“. ⁵⁰ Советската наука докрај останала на позиција за самобитност на македонскиот јазик. Слични позиции поддржувале и останатите социјалистички земји. Единствен сојузник против македонскиот идентитет Бугарија ќе најде во лицето на Грција. Во таква ситуација еден цврст став од страна на Белград можел да влијае за промена на бугарската политика, наместо тоа македонското малцинство било жртвувано во име на добрососедството.

Раководството на Бугарија презело мерки на највисоко ниво и ги ангажирало сите свои институции во широка пропагандна акција за докажување бугарскиот карактер на Македонците. Во пропагандната војна активно се вмешало и бугарското разузнавање, особено по формирањето на Културно-историското разузнавање во 1973 г.⁵¹ Од една страна биле агитирани и привлекувани странски учени да пишуваат за македонското прашање од бугарски позиции, а од друга страна пречи на такви кои не пишуваат согласно со интересите на Софија. Не можејќи да добие поддршка во науката на социјалистичките земји, Бугарија преку овие маневри создавала впечаток дека бугарските ставови се поддржуваат од западната наука. За да има бугарската пропаганда поголем ефект биле земени мерки за изградба на единствена позиција на сите бугарски учени по македонското прашање: *„Бугарската академија на науките: да преземе иницијативата за изработување на единствен став на бугарските историчари, литератори и филолози по однос на историјата, културата и јазикот на Македонија“*.⁵² Научниците кои не се потчиниле на новата „научна вистина“ биле казнети и отстранети. Веројатно најпознат е случајот со мајката на неодамнешниот бугарски премиер Сергеј Станишев – Дина Станишева, филолог, која заради поддржувањето на вистината дека постои посебен македонски јазик во 1979 г. била избркана од Бугарската академија на науките заедно со петмина свои колеги. По падот на комунизмот таа ќе изјави: *„Жртвував дел од својот живот, кој беше уништен при овој случај. Пет души бевме уништени во овој случај, со кое се покажуваше дека некој не е патриот,*

⁵⁰ Димитър Тюлеков, Политическият мит за „македонското малцинство“ в България, 2007, 53, 54.

⁵¹ За неговата дејност види: Државна сигурност и културно-историческото разузнавање (1970-1989), <http://comdos.bg/>

⁵² Протокол “А” № 128 од седница на ПБ на ЦК на БКП “относно планирани мероприятия по македонскиот въпрос“, од 26 март 1968 г, т. 3 а. ЦДА, ф. 1Б, оп. 35, а.е. 127, л. 4-5, 16-23. Оригинал. Машинопис (Македонскиот въпрос в българо-югославските отношения (1952 - 1967 г.), с. 387

зашто го признава македонскиот јазик.“⁵³ Така ќе биде постигнато научно единство кое со мали исклучоци ќе се одржува до денес.

Историската документација во архивите, музеите и библиотеките била прегледана и „незгодните“ документи биле отстранети. Била воспоставена практика македонските историчари да не бидат допуштани до бугарските архиви. Бугарските историчари Мирко Димитров, Димитар Сирков и Костадин Палешутски, на пример, инсистирале: *„Инвентарот на централните архиви да биде исчистен од материјали погодни да бидат искористени од југословенските историчари против нас. Особено е потребно да се прегледа документацијата по македонското прашање“*.⁵⁴ Така и било направено.⁵⁵ Жртви на ова криење на вистината станале и културни споменици и музејските експонати, кои биле приспособени на неопходноста од докажување бугарскиот карактер на Македонија.⁵⁶ Така од иконостасот на Рилскиот манастир врз кој се наоѓал грбовник со четири грбови и во тој број бугарски и македонски, македонскиот бил симнат.

Објект на прочистување станале и сите учебници во бугарското образование: *„Министерството на народната просвета да организира внимателен преглед, преработување и издавање на учебниците по историја, литература, географија и други ... осигурувајќи ... осветлување на животот и борбите на бугарското население во Македонија и Тракија“*.⁵⁷

Во пропагандната кампанија биле вклучени сите сили на државата, вклучувајќи ги дипломатијата и бугарската патријаршија при што на последната ѝ било наложено да не ја признава македонската православна црква.

БКП презела мерки за ширење на бугарска пропаганда во Р Македонија, но без особени успеси. На меѓународен план бугарската политика на полагање ексклузивно право врз македонската историја и култура довела до жестоки судири со македонските историчари на редица научни конференции.⁵⁸ На меѓународно поле позицијата на бугарските лингвисти за негирање на македонскиот јазик доживеала целосен дебакл и ги довела до вистинска „гетоизација“.⁵⁹ Сепак, негирањето на македонскиот јазик кое од 1966 г.

---

⁵³ Дина Станишева, майка на министер-председателя Сергей Станишев: Няма вече научна атмосфера, class.bg, 16.1.2008 (посетено на 28.11.2015)

⁵⁴ Маринов, Македонското прашање, 134, 135

⁵⁵ Слично решение се содржи и во споменатата одлука на ПБ на ЦК на БКП од 26 март 1968 г., т. 3 д. (Македонскиот впрнос в българо-югославските отношения (1952 - 1967 г.), с. 387).

⁵⁶ Исто, т. 3 б.

⁵⁷ Исто, т. 2. Види и Маринов, Македонското прашање, 126

⁵⁸ Маринов, Македонското прашање, 131 - 133

⁵⁹ Исто, 143

станало официјален политички став во односите со македонската република се одржува непроменето на научно и политичко поле во Бугарија до денес.

Поголеми успеси постигнала пропагандата внатре во границите на Бугарија каде што не било допуштено отворено да ѝ се пркоси. Постепено сите сфери на општеството започнувајќи од детските градинки и младинските организации преку работничките колективи и касарните биле вклучени во насадувањето на патриотски бугарски дух меѓу Македонците.⁶⁰ Започнува издавање и дистрибуирање на пропагандна литература во невиден до тогаш размер.⁶¹ По 1968 г. започнало активно да се инвестира во развојот на Пиринска Македонија која до тоа време била најзаостанатиот дел во државата и во која дотогаш свесно не се инвестирало поради страв дека може да помине во друга држава. Особено се акцентирало на изградбата на училишта, музеи и инфраструктура. Со цел да се парира на македонското влијание во 1976 г. во Благоевград е отворена филијала на Софискиот универзитет, која во 1983 г. ќе прерасне во посебен универзитет.⁶² Специјално внимание било обратено на опфаќањето на Пиринска Македонија од Бугарската радио и телевизија. Последното се сметало за особено важно поради големото влијание и масовното слушање на македонско радио од луѓето во Пиринска Македонија. Започнало систематско бугаризирање на македонскиот фолклор и неговото промовирање како бугарски. Паралелно пеењето на оригинални и особено на патриотски македонски песни било прогонувано и строго казнувано. Поседувањето плочи од Васка Илиева, Никола Бадев и Сариевски, како и слушањето на Радио Скопје се казнувало. Емисиите на Македонското радио биле редовно заглушувани.

Прогонот и негирањето на Македонците ќе прерасне во 1967 г. во еден поголем обид за создавање на единствена бугарска социјалистичка нација. Во наредните децении негови жртви ќе станат уште Помаците, Ромите и на крајот Турците. Т. Живков на 4 декември 1967 г. отворено ќе изјави: „Дали ова наша политика значи асимилација? Да... во случајот станува збор за прогресивна асимилација на националностите во Бугарија... и создавање постепено на единствена комунистичка националност“.⁶³

Преземените мерки ги провоцирале Македонците во Бугарија и предизвикувале отпор особено меѓу младината. Според отчетите на Окружниот комитет на БКП меѓу 1965 и 1967 биле откриени 15 македонски групи со 80

⁶⁰ Македонският въпрос в българо-югославските отношения (1952 - 1967 г.), с. 385 - 390

⁶¹ Јотевски, 160 - 169

⁶² Јотевски, 69, Маринов, Македонското прашање, 169 - 172

⁶³ Михаил Иванов, Като на празник, документални страници за „възродителниот процес“ (1984 - 1989), http://www.omda.bg/public/biblioteka/mihail_ivanov/praznik_5.htm (посетено на 28.11.2015).58,

членови, кои проповедале „Слободна и независна Македонија“. ОК на БКП побарал од ЦК во врска со тоа построги казни мерки против учесниците во таквите „антибугарски пројави“.⁶⁴ Според извештај на Одделот на државна безбедност во Пиринска Македонија во периодот 1965 – 1968 г. се забележани 28 македонски групи со 136 членови и уште 22 индивидуални случаи.⁶⁵

Со одлука на Државниот совет на Бугарија од 1973 г. луѓето следени поради „промакедонски национализам“ биле ставени во категориите луѓе предвидени за апсење и изолирање при опасна ситуација во државата. До 1973 г. македонскиот национализам ќе биде основниот непријател на органите на Државна безбедност по линија на малцинствата и според бројката на откриени организации, на врбувани агенти, отворени досиеја и на следени луѓе. Во 1973 г. околу 25 % од капацитетот на Одделот на државна безбедност задолжен за национализмот и духовништвото ќе биде насочен против Македонците. Во истата година 28 групи и лица биле „филтрирани“ за „промакедонски национализам“.⁶⁶ До почетокот на 80-тите години борбата со „промакедонскиот национализам“ останува главна задача на овој оддел, при што делата и активностите на ова поле дури и во 1979 г. достигнуваат до 50 % од дејноста по оваа линија. Со започнувањето на „преродбенскиот процес“ Македонците го отстапат првото место на „протурскиот национализам“. Сепак и во 1983 г. меѓу 1/3 и 1/6 од капацитетот и активностите на овој оддел биле насочени против Македонците.⁶⁷

Меѓу македонските организации кои ќе се појават во 60-тите и 70-тите години биле *Сојузот на борците за обединување на Македонија*, *Комитетот за заштита на македонската нација*, *Независна македонска организација „Илинден“*, *Македонско-пиринска комунистичка партија*, *Единствена обединета македонска организација* и многу др. Се правеле обиди за испраќање на писма до Европското советување за безбедност во Женева, до советски, југословенски и бугарски раководители.⁶⁸ Основните начини на давање на отпор биле: читање на македонска литература, пеење на македонски песни, пишување натписи по ѕидовите и расфрлањето на летоци со македонска содржина. Заради оваа дејност македонските патриоти биле подложени на следење, бркање од работа, истраги, судења, затвори и заточеништва далеку од Пиринска Македонија, психолошки притисок, тормоз над нив и нивните семејства, растурање на семејствата, компромитирање во јавноста преку

---

⁶⁴ Македонскиот въпрос в българо-югославските отношения (1952 - 1967 г.), с.384 - 386

⁶⁵ Маринов, Македонското прашање, с. 161 - 165, 39, 51, 52, Јотевски 140 – 142.

⁶⁶ „Доклад относно дейноста на оддел III управление VI ДС през 1973 г.“, с. 10, 16, 20

⁶⁷ Стойков, Табу, 508 – 550.

⁶⁸ Јотевски, 172 - 177

клевети и лаги, а имало и смртни случаи. Ако еднаш е земена на набљудување, жртвата никогаш повеќе не можела целосно да се ослободи од него, освен ако не стане агент на истите служби. Основна жртва на овие репресии била младината, која и најхрабро настапувала во одбрана на својата нација. Веројатно до 90 % од репресираните по 1950 г. биле ученици. Но, и покрај сите напори отпорот на Македонците не бил скршен, продолжил и во текот на 70-тите и 80-тите години на 20 век.

Репресираните Македонци биле по суштина невини. Но макар бугарската власт тоа де факто да го признала по падот на комунизмот давајќи на дел од нив делумна отштета како на политички репресирани, сепак и до денес нивното постеење во Бугарија е табу тема и тие така и не добиле општествена рехабилитација.⁶⁹

Во периодот 1963 – 1989 г. БКП ја класифицирала македонската самосвест како „промакедонски национализам“, како „буржоаска појава“ и дури како „антидемократска идеологија“. На таков начин често се прикривала суштината на судењето на македонскиот идентитет и самосвест претставувани како казнување на сепаратизам, проповедање на буржоаско-националистички, антидемократски и антибугарски идеи и непријателство против „народната власт“. За да се прикрие суштината на проблемот отпорот и постоењето на македонски идентитет се објаснувале со влијанието на странски агентури и емисиите на Радио Скопје, како и со наводна неграмотност и морална деградираност на младинците, независно што повеќето репресирани од тоа време поседувале високо, за своето време, гимназиско образование, а имало и студентски групи. Како правдање на репресиите служело и обвинувањето во сепаратизам, кое во некои случаи и било точно – отфрлени категорично од бугарската држава Македонците можеле да го гледаат својот спас само во издвојување од неа. Меѓутоа, имајќи предвид дека во огромното мнозинство случаи се во прашање ученици, сепаратизмот тешко дека можел да биде сериозна закана за државата. Всушност, властите се плашеле од македонскиот идентитет кој можел да послужи како основа за претензии спрема Пиринска Македонија од други држави. Еве зошто го прогонувале македонскиот идентитет, што на различни начини и се забележува во документацијата. На пример во 1956 г. Кирил Илиев Гоцков е осуден на затвор затоа што јавно рекол дека Македонија е под ропство и е колонија, а Македонците не се Бугари. Во 1970 г. Крум Тимов е осуден и затоа што „ги искривувал сериозно историските документи и ширел невинистички тврдења против единството на бугарскиот народ“. Методи Ѓуров, пак, напишал на својата ученичка клупа „овде седи Македонец“ и бил избркан од училиште.⁷⁰

⁶⁹ Стојков, Табу, 14

⁷⁰ Обвинителен акт по дело бр 136/1970 по описот на Државна безбедност, вл. бр. 852/1970 ,

Судбината на Македонците во Бугарија во периодот 1948 – 1989 г. добро се резимира во две констатации на бугарскиот научник Чавдар Маринов: по 1948 г. оние што го изразувале својот македонски идентитет и изјавувале дека македонскиот јазик им е мајчин „наголемо ризикувале да ја следат судбината на отпишаните“, а во Бугарија на Живков „изборот на македонска национална идентификација означувал сигурна социјална маргинализација“.⁷¹

Службите за безбедност во финалните извештаи наменети за партискиот врв намерно ги минимизирале обемот и силата на отпорот меѓу Македонците.⁷² На 2 април 1974 г. ќе биде решено „пројугословенските активности“ да бидат судени на затворени врати далеку од очите на јавноста. Наоѓајќи осуда на својата антимакедонска политика, дури и во комунистичките земји, Бугарија била заинтересирана да ги крие отпорот и репресиите, како од својата јавност така и од надворешниот свет.

Стремејќи се да ја избегнат конфронтацијата и да ја одземат можноста Македонците и припадниците на останатите малцинства да ја декларираат својата самосвест, властите се виделе принудени да ја укинат графата за „народност“ во личните карти и во официјалните документи.⁷³ И до денес Бугарија продолжува да биде една од ретките земји во кои граѓаните немаат документ во кој да ја одбележат својата националност.

Пописот во 1975 г. станал нов повод за репресии, но и покрај сè во него биле отчетени „граѓани од небугарско потекло“ вклучително Македонци, но резултатите никогаш нема да бидат објавени.⁷⁴ На Пописот од 1985 г. повеќе такви проблеми нема да има – сега граѓаните немале можност да се изјаснат како други освен како „Бугари“.

Но и покрај масовната кампања за асимилација, манипулации и репресии резултатите не ги задоволувале бугарските комунисти. На седница на Централниот комитет на БКП одржана на 11 април 1989 г. под мото „За понатамошно соединување на бугарската нација“ Пенчо Кубадински ќе изјави: *„Треба да се имаат предвид македонските настроенија што се засилуваат во последно време во некои интелегентски и младински средини. Јас сметам дека*

Табу, 327

⁷¹ Маринов, Македонското прашање, 49,165

⁷² Стойков, Табу, 24.

⁷³ Наредба № 56 од 29 септември 1978 г. на Министерскиот совет „за замена на личните пасоши на граѓаните на Народна Република Бугарија“, со натпис „Секретно“ (Протокол №36 на БМС од 14.9.1978 г.). Кон него е додаден извештај на министерот на внатрешните работи Димитар Стојанов до претседателот на Министерскиот совет во кој читаеме дека документот „ќе се нарекува ‘личен пасош на граѓанин на Народна Република Бугарија’ со што ќе отпадне неопходноста во пасошот да се одбележува народноста на граѓанинот“ (Михаил Иванов, цитирано место).

⁷⁴ Маринов, Македонското прашање, 155

на територијата на ... Пиринскиот регион ... започнува поново формирање на еден процес на македонска свест, особено меѓу младата генерација ... и овој процес ги дава веќе своите резултати ... И сега има младинци кои велат: „Ние сме Македонци, ние не сме Бугари, што сакате вие? Истото го потврдил во својот коментар воениот министер Добри Џуров: „Тој има основа. Младинците, кои доаѓаат кај нас како војници, од година во година – тоа, за кое Пенчо говори има место. Значи фронтот некако се проширува“.⁷⁵

Сепак прогоните и репресиите не поминале без последици – постепено се создала атмосфера на страв од македонското прашање. Родителите започнале да ги кријат од децата своите чувства и самосвест за да не настрадаат и тие. Се појавува прекин меѓу генерациите, кој ќе има многу понегативни последици врз иднината на македонското малцинство отколку сите кампањи на властите.⁷⁶ Паралелно се создавала атмосфера на срамење од македонскиот јазик (преставуван како селски и некултурен) и кон македонската самосвест (третирана како неграмотност). Се јавуваат сè почесто случаи деца да се откажуваат од идентитетот на своите родители и да се срамот од него. Сепак, комунистичката партија не успеала да го докрајчи македонското малцинство во Бугарија и веднаш по падот на комунизмот овде ќе се развие ново движење за национални и човекови права.

Користена литература

- [1] А. С. Аникеев, Македонская проблема в контексте международных отношений на Балканах (1943-1949 гг.), Македония - проблемы истории и культуры, Институт славяноведения, РАН, http://www.promacedonia.org/is_ran/is_ran_11.html, посетено на 12.10.2015
- [2] Васил Јотевски, Македонците во пиринскиот дел на Македонија 1949 - 1989, Скопје, 2004
- [3] Веселин Ангелов, Вик в съня, материали по съпротивата на Владимир Поптомов срещу македонизацијата в Пиринскиот край, София 2005
- [4] Димитър Тюлеков, Политическият мит за „македонското малцинство“ в Бугарија, 2007
- [5] Държавна сигурност и културно-историческото разузнавање (1970-1989), <http://comdos.bg/%D0%9D%D0%B0%D1%88%D0%B8%D1%82%D0%B5%20%D0%B8%D0%B7%D0%B4%D0%B0%D0%BD%D0%B8%D1%8F/ds-i-kir>.
- [6] Дина Станишева, майка на министер-председателя Сергей Станишев: Няма вече научна атмосфера, class.bg, 16.1.2008 (посетено на 28.11.2015).

⁷⁵ Стојков, Табу, 473 – 475, 477.

⁷⁶ Исто, 14.

- [7] Документи за борбата на македонскиот народ за самостојност и национална држава, т. II, Скопје 1981 г.
- [8] Иван Катарциев, Васил Ивановски во македонското националноослободително движење во XX в., во Васил Ивановски, борец за идеалот за слободна и обединета Македонија на Балканот, кн. 1, Скопје, МАНУ 2014.
- [9] Красимир Кънев, Законодателство и политика към етническите и религиозните малцинства в България», в: А. Кръстева, (ред.), Общности и идентичности в България, София, Петекстон, 1998 г., с. 97,
- [10] БКП, Коминтернът и македонският въпрос (1917-1946), т. 2, Архивите говорят, кн. 5, Приложение № 1, с. 1288, 1292, 1203.
- [11] Крум Монеv, Македонија, моята опора”, III-IV част, Благоевград, 1993 г.
- [12] Македонският въпрос в българо-югославските отношения (1944 – 1952 г.), София, 2004 г.
- [13] Македонският въпрос в българо-югославските отношения (1952 - 1967 г.), София, 2009
- [14] Михаил Иванов, Като на празник, документални страници за „възродителния процес” (1984 - 1989), http://www.omda.bg/public/biblioteka/mihail_ivanov/praznik_5.htm (посетено на 28.11.2015).
- [15] Стойко Стойков, Табу, Време на страх и страдание, Преследването на македонците в България по времето на комунизма (1944 – 1989), Благоевград 2014
- [16] Стоян Германов, Македонският въпрос 1944 – 1989, София 2012.
- [17] Чавдар Маринов, Македонското прашање од 1944 до денес, Комунизмот и национализмот на Балканот, Скопје, 2013.
- [18] Чавдар Маринов, От „интернационализъм” към национализъм., Комунистическият режим, македонският въпрос и политиката към етническите и религиозни общности, <http://www.makedonika.org/whatsnew/komunisticki%20rezim.pdf>, 10 (посетено на 28.11.2015).